

К44

3119-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

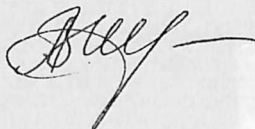
КИСЛИЧЕНКО Вікторія Анатоліївна

УДК: 376-056.264(043.3)

**ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД СІМ'Ї,
В ЯКІЙ ВИХОВУЄТЬСЯ ДИТИНА
З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

НБ НПУ

100067089

7423

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Конопляста Світлана Юріївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
Інститут корекційної педагогіки та психології
професор кафедри логопедії

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Тарасун Валентина Володимирівна,
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України,
головний науковий співробітник лабораторії
діагностики і психічного розвитку дитини

кандидат педагогічних наук, доцент
Пахомова Наталія Георгіївна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка, педагогічний
доцент кафедри соціальної і корекційної
педагогіки.

Захист відбудеться «23» лютого 2011 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий «22» січня 2011р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

С.В.Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Значущість сім'ї як найближчого першого постійного соціального оточення у житті дитини особливо зростає у випадку наявності порушень її розвитку. Проте існуюча на сьогодні система роботи з батьками, які виховують дітей із порушеннями мовлення, не задовольняє зростаючих освітніх вимог суспільства до підростаючого покоління. Відсутність єдиної системи обліку дітей групи ризику та дітей з мовленнєвими вадами, розрізненість даних щодо мовленнєвого розвитку дітей, недосконалість взаємодії між фахівцями системи охорони здоров'я та освіти, відсутність єдиного координаційного центру педагогічного супроводу дитини призводять до втрати корекційного потенціалу родини. Перш за все у даному контексті йдеться про необхідність активної взаємодії фахівців та сім'ї у процесі логопедичної роботи.

Дослідженнями С.В.Козлової, І.І.Мамайчук, О.М.Масюкової, Г.О.Мішиної, А.Г.Московкіної, О.Б.Половинкіної, О.А.Стребелєвої та ін. доведено доцільність корекційної роботи в умовах сім'ї з дитини, які мають порушення психофізичного розвитку. Це відповідає сучасним стратегічним напрямам наукового пошуку, що зміщується до більш ранніх періодів розвитку дитини (С.Ю.Конопляста, М.М.Малофєєв, Ю.А.Разнкова, В.М.Синьов, В.В.Тарасун, Г.В.Чиркіна, М.К.Шеремет та ін.).

Порушення розвитку в перші роки життя дитини непоправні, вони не компенсуються повною мірою у наступні періоди життя людини (В.А.Абрамов, Л.С.Виготський, Л.І.Божович, П.Я.Гальперін, О.В.Запорожець, М.І.Лісіна, Л.Н.Фігурін, Д.Б.Ельконін та ін.).

Педагогічна, психологічна та соціальна компетентність батьків часто мають вирішальне значення для розвитку дитини. З огляду на це актуальною є проблема створення сучасної інтегративної концепції сімейного виховання дитини з порушеннями мовлення (далі — ПМ).

Однак наукові джерела, досвід практичної роботи свідчать про значні труднощі, які відчуває сім'я, що виховує дитину з вадами мовлення.

Потенціал родини у процесі реабілітації дитини з мовленнєвими порушеннями у найважливіший для розвитку особистості період залишається поза існуючими організованими формами логопедичної допомоги або використовується недостатньо. Безперечно, особливого значення набуває проблема соціальної та психологічної адаптації не тільки дитини-логопата, а й родини, у якій вона виховується. Наявною є проблема підготовки батьків до труднощів у вихованні і комунікації з дітьми, які мають мовленнєві вади. Одним із прогресивних напрямів вирішення даної проблеми є концепція супроводу.

Проблема системної логопедичної допомоги сім'ям, які виховують дитину з порушенням мовлення, залишається в Україні за межами наукового інтересу і на сьогодні розроблена недостатньо. Логопедичний супровід сім'ї, як самостійний напрям, не розглядається.

Актуальність проблеми логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення, визначається протиріччями між:

— новими соціально-економічними умовами, сучасними соціальними

пріоритетами гуманістичної спрямованості сімейного виховання особистості та відставанням відтворення цих процесів у змісті логопедичної допомоги;

— необхідністю ранньої логоінтервенції у процес формування мовлення дитини та недостатністю участі сім'ї у корекційно-освітньому процесі;

— динамікою розвитку сучасного суспільства та недостатністю варіативних корекційних психолого-педагогічних технологій забезпечення сімейно-центрованого підходу в межах єдності тріади «дитина-логопед-сім'я».

Актуальність зазначеної проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість зумовили необхідність здійснення дослідження на тему «Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за напрямом: «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 7 від 23 лютого 2006 року) та узгоджено у Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 26 вересня 2006 року).

Мета дослідження – інтенсифікація спеціалізованої допомоги дошкільникам з порушеннями мовлення шляхом розробки та практичної реалізації комплексної програми неперервного логопедичного супроводу сім'ї.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз проблеми у теорії та практиці загальної, корекційної педагогіки та спеціальної психології.

2. Розробити діагностичну модель вивчення взаємодії батьків дітей з порушеннями мовлення та логопедів.

3. Визначити стан сформованості структурних компонентів взаємодії сім'ї дитини з порушеннями мовлення з логопедом.

4. Обґрунтувати, розробити та експериментально апробувати комплексну програму неперервного логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження – процес взаємодії логопеда та родини у формуванні, розвитку і корекції мовлення дитини з логопатологією.

Предмет дослідження – логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концепція єдності біологічних та соціальних факторів психічного розвитку (П.К.Анохін, Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв та ін.); психологічна теорія вікової періодизації у розвитку дитини (П.П.Блонський, Д.Б.Ельконін, Г.І.Россолімо та ін.); концепції сімейного виховання (А.Адлер, Д.Булбі, Е.Еріксон, С.Роджерс, А.І.Захаров, Д.А.Леві, В.О.Сухомлинський та ін.); концепції сімейного виховання дітей з вадами розвитку (М.І.Буянов, О.М.Мастюкова, І.І.Мамайчук, А.Г.Московкіна,

А.С.Співаковська, Л.М.Шипіцина та ін.); вчення про єдність законів психічного розвитку нормальної та аномальної дитини (В.І.Бондар, Л.С.Виготський, Н.О.Власова, В.В.Лебединський, В.І.Лубовський, О.Р.Лурія, Г.І.Россолімо, С.Л.Рубінштейн, М.Д.Ярмаченко та ін.); вчення про складну структуру дефекту та специфічні закономірності розвитку аномальної особи (Л.С.Виготський, В.В.Засенко, В.І.Лубовський, Т.В.Сак, В.М.Синьов, Л.І.Фомічова.); нормативні показники і критерії мовленнєвого розвитку дитини (А.М.Богущ, А.Н.Гвоздев, М.І.Жинкін, та ін.); психолінгвістичний та системний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини (Т.В.Ахутіна, В.І.Бельтюков, С.Ю.Конопляста, О.М.Корнєв, В.К.Орфінська, Є.Ф.Соботович, В.В.Тарасун, С.Н.Цейтлін, та ін.); вчення про корекцію мовленнєвих порушень у дітей з вадами розвитку (Н.С.Жукова, Р.І.Лалаєва, О.В.Правдіна, М.А.Савченко, Н.В.Серебрякова, В.В.Тищенко, М.Ю.Хватцев, Г.В.Чиркіна, М.К.Шеремет та ін.).

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз та узагальнення науково-теоретичних джерел у галузі загальної та корекційної педагогіки, загальної та спеціальної психології для визначення теоретико-методологічних засад дослідження, стану розробленості проблеми в сучасній дефектології та перспективних напрямів її вирішення;

емпіричні: спостереження, анкетування, аналіз психолого-педагогічної та медичної документації, бесід, опитування батьків, логопедів, вивчення результатів тестів, педагогічний експеримент констатувального та формувального характеру, який проводився з метою вивчення взаємодії родини і спеціалістів-логопедів та перевірки ефективності розробленої комплексної програми неперервного логопедичного супроводу сім'ї;

статистичні: якісна та кількісна обробка результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів:

- *уперше* на основі теоретико-експериментального дослідження розроблено структуру та зміст неперервного логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення;

- розроблено діагностичну модель взаємодії батьків та логопедів у процесі логопедичної роботи та визначено рівні зазначеної взаємодії;

- визначено критерії готовності логопеда до взаємодії із сім'єю дитини з ПМ;

- науково обґрунтовано, розроблено та впроваджено комплексну програму неперервного логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення;

поглиблено та уточнено положення про комплексність та диференційованість корекційного впливу на мовленнєвий розвиток дітей із порушеннями мовлення;

набуло подальшого розвитку:

- ідея психолого-педагогічного супроводу сім'ї;

- корекційно-педагогічні напрями та форми взаємодії з родиною, яка виховує дитину-логопата;

- психолого-педагогічні підходи до формування повноцінної особистості дитини з порушеннями мовлення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблена інноваційна програма логопедичного супроводу сім'ї може бути використана у закладах системи освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги при роботі з родиною, яка виховує дитину з порушеннями мовлення.

Зокрема, основні висновки, рекомендації та розробки впроваджено у роботу дошкільних закладів освіти: № 2, м. Мелітополь (довідка № 29, від 03.06.2009 р.); № 25, м. Умань (довідка № 42, від 03.07.2009 р.); № 11, м. Херсон (довідка № 89, від 18.06.2009 р.); № 12, м. Миколаїв (довідка № 20 від 11.06.2009); № 49, м. Миколаїв (довідка № 27 від 03.09.2009 р.); № 64, м. Миколаїв (довідка № 166 від 02.12.2009 р.); № 23, м. Миколаїв (довідка № 27а, від 11.06.2010 р.); № 115, м. Миколаїв (довідка № 52, від 03.02.2010 р.). Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін: «Основи корекційної педагогіки», «Методика логопедичної роботи» у вищих навчальних закладах, у системі післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації логопедів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження висвітлювались на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми організації роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку» (м. Кам'янець-Подільський, 2006); «Сучасні тенденції розвитку корекційної освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 2008); «Передшкільна освіта: проблеми та перспективи» (м. Миколаїв, 2008); «Психолого-педагогічний супровід соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства» (м. Луганськ, 2010); «Розвиток міжнародного співробітництва у галузі освіти у контексті Болонського процесу» (м. Ялта, 2010); «Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності» (м. Мелітополь, 2010); «Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти» (м. Херсон, 2010).

Проміжні та остаточні результати дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали схвалення на засіданнях кафедри логопедії ІКПП НПУ імені М.П.Драгоманова, науково-звітних конференціях викладачів НПУ імені М.П.Драгоманова (м. Київ, 2005-2009).

Публікації. Результати та основний зміст дослідження репрезентовано у 12 одноосібних публікаціях. З них статей у фахових наукових журналах, збірниках наукових праць – 9, матеріалів і тез конференцій – 3.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (305 найменувань), містить 10 таблиць, 29 рисунків. Загальний обсяг роботи – 208 сторінок, із них – 172 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження, представлено структуру дисертації.

У першому розділі «Науково-теоретичні засади проблеми виховання дитини з порушеннями мовлення у сім'ї» здійснено системний аналіз стану проблеми у теорії та практиці загальної, корекційної педагогіки та спеціальної психології; розкрито педагогічні та соціально-психологічні передумови становлення і формування наукових поглядів на мовленнєвий розвиток дітей із порушенням мовлення, узагальнено результати наявних досліджень впливу сімейного виховання на розвиток мовлення дитини як у нормі, так і при порушеннях психофізичного розвитку.

На початку 20 ст. у країнах Західної Європи і США були створені теоретичні і практичні концепції сімейного виховання відповідно різним підходам до теорії особистості у психології (А.Адлер, D.Булбуї, Е.Еріксон, С.Роджерс, В.Скіннер та ін.), що започаткувало створення програм співробітництва батьків та педагогів: «Early Educational Intervention», «Handicapped Childrens Early Educational Program» (HCEEP), «Supporting Extended Family Members»(SEFAM), «Infant Stimulation/Mother Training Project, Family Rehabilitation Program». Вивчення зарубіжного досвіду логопедичної роботи дозволило розглянути різні концепції та моделі взаємодії логопеда з батьками (М. Керснер та ін.).

У радянській педагогіці концептуальні засади сімейного виховання досліджувались у працях Л.С.Ерастової, І.С.Костючек, О.Н.Усанової, М.Г.Генінга, Н.О.Моревої, Т.С.Зикової та ін.

Особливою інтенсивністю досліджень з проблеми сімейного виховання аномальних дітей характеризується у корекційній педагогіці початок 80-90-х років, пострадянський період: Г.Л.Вигодська, Г.В.Бурменська, З.М.Дунаєва, С.Д.Забрамна, Б.Д.Корсунська, В.А.Лоніна, О.М.Мастюкова, А.Г.Московкіна, Л.І.Солнцева, О.А.Стребелева та ін. У цих дослідженнях закладено основні принципи роботи педагогів-дефектологів із сім'єю, визначено закономірності поведінки батьків у процесі педагогічного консультування.

У роботах сучасних дослідників С.О.Ігнат'євої, Ю.А.Блінкова, Є.В.Козлової, В.В.Козьявікіна, І.С.Марченко, А.Г.Московкіної, О.М.Мастюкової, Ю.А.Разенкової, В.В.Ткачової, М.К.Шеремет підкреслюється важливість вирішення проблем корекції мовлення у поєднанні з корекцією загального психічного розвитку, але у даному контексті йдеться переважно про надання логопедичної допомоги дитині та епізодичне включення батьків у цей процес. Встановлено, що на сьогодні найбільш поширеною формою виховання є сімейно-суспільна, а переважною формою надання логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з порушеннями мовлення є

організація спеціальних дошкільних навчальних закладів та груп компенсуючого типу у загальноосвітніх дошкільних навчальних закладах.

З середини 90-х років минулого століття почала активно розроблятися концепція супроводу як нового напрямку у наданні допомоги дітям та їх оточенню. Основою психолого-педагогічного супроводу став практичний досвід роботи психолого-медико-педагогічних комісій, спеціалізованих установ у системі освіти.

Системний аналіз проблеми показав доцільність розмежування понять «логопедична допомога» і «логопедичний супровід» на користь останнього у контексті неперервного, комплексного корекційно-логопедичного впливу у межах тріади «дитина-логопед-сім'я».

Термін «супровід» у сучасній психологічній літературі трактується досить широко: як допомога суб'єктові розвитку у здійсненні вибору, як формування орієнтаційного поля тощо. У термінологічному словнику *"супровід"* означає *йти, їхати разом з ким-небудь або як супутник, або як проводжаючий*. Відповідно до цього - супровід дитини по її життєвому шляху - це рух разом із нею, поряд із нею.

Теоретичні й практичні аспекти психолого-педагогічного супроводу відображені в роботах сучасних дослідників А.Г.Асмолова, М.Р.Бітянкової, Л.М.Гречко, С.В.Духновського, В.В.Кобильченка, О.А.Козирева, Н.М.Назарової, О.Є.Обухової, Р.В.Овчарової, Т.І.Чіркової, Л.М.Шипіциної та ін. Особлива увага у дослідженнях спрямована на механізми, види, способи й умови надання психологічної підтримки та допомоги дітям у процесі шкільного навчання.

Узагальнюючи методологічні підходи до розуміння супроводу та, враховуючи значення мовлення у житті дитини, низку проблем у розвитку дитини з порушеннями мовлення, перед якими батьки залишаються безпорадними, та спираючись на основні концептуальні підходи до поняття психолого-педагогічного супроводу взагалі, ми вважаємо за необхідне виокремити суто логопедичний напрям супроводу сім'ї, що виховує дитину-логопата.

Логопедичний супровід ми розглядаємо як структурний компонент загального психолого-педагогічного супроводу, де у співвідношенні підсистем логопедичний супровід сім'ї залишається самостійним напрямом, що має свої методологічні засади, мету, специфічні завдання і шляхи вирішення. Логопедичний супровід – це вплив на дитину, прямий чи опосередкований (через близьке оточення), який реалізується у різних формах (за необхідністю) протягом усього дитячого віку спеціалістами-логопедами.

Останні десятиріччя вивчення взаємодії сім'ї та логопеда здійснювалось переважно з організаційних позицій, що формувало однобічне уявлення та гальмувало розуміння глибини проблеми. Незважаючи на безперечну пріоритетність сім'ї у мовленнєвому розвитку дитини дошкільного віку (D.Boulby, Л.С.Виготський, О.М.Вінарська, М.М.Кольцова, М.І.Лісіна та ін.) роль родини звузилась до обмежених форм роботи з батьками у логокорекційному процесі. Порівняльний аналіз спеціальної літератури (Н.С.Жукова, О.М.Корнев, О.М.Мастюкова, В.М.Сорокін, Т.Б.Філічева, Л.М.Шипіцина та ін.) свідчить про недостатність вивчення можливостей батьків у процесі корекції мовлення, про несформованість

вимог до участі родини у логокорекції, відсутність єдиної системи інформування батьків та попередження мовленнєвих розладів.

На підставі системного теоретичного аналізу загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури і практики логопедичної роботи, виявлено, що можливості сім'ї у підвищенні ефективності корекційних заходів, спрямованих на запобігання та вчасне виявлення вад мовлення недооцінюються науковцями та логопедами-практиками. Логокорекційний потенціал сімейного спілкування у своєчасному мовленнєвому розвитку дитини, особливо за наявності факторів ризику, залишається не до кінця реалізованим.

З'ясовано також, що потребує розробки підходів та змісту діагностика взаємодії батьків дітей із порушеннями мовлення та логопедів у процесі надання логопедичної допомоги, визначення критеріїв та показників готовності до участі у спільному корекційному процесі, забезпечення стратегічних напрямів системної неперервної роботи, враховуючи найбільш проблемні питання розвитку дитини з вадами мовлення.

Таким чином, теоретичний та емпіричний системний аналіз сучасних підходів до організації та забезпечення логопедичної допомоги сім'ям, які виховують дитину-логопата, дозволяє стверджувати, що у цій проблемі залишаються не до кінця реалізованими резерви впливу сім'ї на мовленнєвий розвиток дитини з порушеннями мовлення та доводить необхідність пошуку шляхів більш широкого залучення сім'ї до подолання мовленнєвих проблем дитини.

У другому розділі «Особливості взаємодії сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення та логопеда» на основі розробленого нами змісту діагностичної моделі наведено результати експериментального дослідження стану сформованості структурних компонентів взаємодії батьків дітей з ПМ та логопедів як стратегічного показника логопедичного супроводу. Принципове значення мала сімейно-центрована спрямованість діагностичного етапу дослідження.

Спираючись на дослідження щодо взаємозв'язку вдосконалення будь-якої діяльності та формування готовності до неї (М.І.Дьяченко, Л.О.Кандибович, О.Г.Мороз, В.В.Серіков, Ю.В.Пінчук та ін.), готовність до взаємодії у процесі корекції порушень мовлення дитини розглядалась нами як основа вдосконалення логокорекційної діяльності батьків та логопедів.

Розроблена діагностична модель вивчення актуального стану взаємодії логопеда з сім'єю дитини з ПМ включала основні складові готовності як логопедів, так і батьків до взаємодії у процесі логопедичної допомоги, діагностичні критерії кожного з компонентів готовності та їх систему оцінювання.

На основі цієї моделі було розроблено методику констатувального дослідження, яке здійснювалось у два етапи: ознайомлювальний та основний. Ознайомлювальний етап включав проведення попереднього анкетування, метою якого було вивчення стану обізнаності майбутніх матерів та батьків дітей раннього віку (у тому числі батьків дітей-інвалідів) з нормами й закономірностями мовленнєвого розвитку дитини відповідно віку та можливостями отримання логопедичної допомоги, що дало можливість скласти уявлення про ставлення батьків до мовленнєвих порушень у дітей та їх логокорекції.

Основний етап констатувального дослідження проводився у двох напрямках, перший з яких був спрямований на визначення готовності батьків дітей-логопатів до взаємодії з логопедом у процесі логопедичної допомоги, а також активності участі батьків дітей із мовленнєвими порушеннями у реабілітаційному процесі.

Другий напрям передбачав вивчення готовності логопедів до роботи з батьками.

Діагностична методика дослідження стану сформованості структурних компонентів взаємодії батьків дітей з ПМ та логопедів включала аналіз педагогічної та медичної документації, анкетування, опитування, тематичні бесіди з батьками і педагогами, тестування. З метою виявлення психологічного мікроклімату сім'ї використовувалась проєктивна методика «Малюнок сім'ї», стилю виховання у сім'ї—методика PARI, для дослідження системи відносин особистості «Я» дитини та батьків проводився «Графічний тест для дослідження рівнів самоусвідомлення» (С.М.Меджидова).

Для виявлення готовності батьків до включення у корекційний процес нами був розроблений діагностичний блок, який дозволяв дослідити соціальне положення сім'ї дитини з порушеннями мовлення; особливості процесу виховання і навчання даної групи дітей батьками, а також виявити позиції батьків стосовно використання логопедичної допомоги для корекції відхилень у розвитку дітей. При розробці діагностичних матеріалів ми спиралися на діагностичні розробки Г.А.Волкової, В.В.Сабурова, О.Б.Половинкіної.

Діагностичний блок для визначення готовності логопедів до включення батьків у корекційний процес включав спеціально розроблені анкети, що враховували специфіку корекційної роботи логопедів та склалися з питань, що дозволяли проаналізувати рівень професійної освіти, стаж роботи, професійну спрямованість, особливості організації роботи логопедів із батьками, моделі практичної роботи та можливості самоосвіти, а також тести, складені з урахуванням вимог до змісту роботи логопеда з батьками та карти стимулюючих і перешкоджаних роботі чинників (адаптована методика Т.М.Шамова).

Вибудовуючи методику дослідження взаємодії батьків та логопедів у корекційному процесі, ми спиралися на розробки В.В.Сабурова з організації взаємодії батьків і вчителів допоміжної школи. Для визначення активності участі батьків дітей із ПМ у корекційно-виховному процесі розроблена «Карта участі батьків у логокорекційному процесі», де відповідно до виділених критеріїв перераховані усі основні заходи, за якими педагоги оцінювали участь батьків. Карти заповнювалися логопедами на кожну групу батьків дітей груп корекції мовлення. Отримані показники визначали рівень активності батьків у процесі корекції мовленнєвих порушень.

Стан готовності батьків до включення у процес логопедичної допомоги оцінювався у межах визначених компонентів педагогічної культури за обсягом і точністю теоретичних й практичних знань та сформованістю мотиваційних потреб за результатами анкетування та опитування.

На основі участі батьків у корекційно-виховному процесі згідно бальної системи було визначено рівні активності батьків у процесі взаємодії сім'ї та логопеда відповідно до розробленої нами методики.

Показниками стану теоретичних знань логопедів у межах сімейно-центрованого підходу було обрано: знання закономірностей нормального та патологічного мовленнєвого й психічного розвитку; знання причин мовленнєвих порушень, наслідків та запобігання вторинним порушенням у дітей-логопатів; знання основних теоретичних положень концепції загального недорозвинення мовлення; знання основ організації та змісту роботи з батьками.

На рівень технологічних знань у вчителів-логопедів вказували знання форм організації роботи з батьками; знання методів і прийомів роботи з батьками.

Мотиваційна готовність до роботи з батьками оцінювалась за наступними критеріями: інтерес до професійної діяльності, любов до дітей; бажання допомогти дітям з вадами мовлення; бажання мати авторитет у батьків; потреба у самоосвіті.

Результати первинного ознайомлення показали відсутність знань щодо логопедичної допомоги у майбутніх матерів, батьків дітей до 3-х років. Йдеться про значення та зміст домовленнєвого періоду, вікових параметрів та завдань розвитку мовлення, критеріїв необхідності логопедичної допомоги та знань з організаційної структури логопедичної служби.

Аналіз відповідей на питання анкети батьків дошкільників із ПМ окреслив як педагогічну проблему недостатність знань батьків щодо мовленнєвого розвитку дитини. Як виявилось, у більшості випадків порушення мовлення вперше було виявлено логопедами у 73,6% (132) випадків і лише 5,6% (10) батьків цілеспрямовано шукали логопедичної допомоги.

Незважаючи на перебування дітей у логопедичній групі, 35,6% (64) батьків не відмічали у них ніяких труднощів у розвитку, що мало відрізняється від цього показника у загальній групі: 44% (22). Мовленнєві труднощі викликали занепокоєння лише у 29,4% (53) батьків дітей-логопатів. Взагалі не вбачали необхідності у консультаціях будь-яких фахівців, і логопеда зокрема – 45,5% (95) батьків дітей-логопатів та 34% (17) батьків загальних груп.

Як показали розрахунки з допомогою непараметричного критерія χ^2 Пірсона, відмінності у соціальному статусі сімей дітей з ПМ та без мовленнєвих порушень носять у досліджуваних виборках випадковий характер (на рівні $p=0,05$ значущості). Ознаки педагогічної освіченості батьків дітей з ПМ та батьків дітей з нормальним мовленнєвим розвитком відмінні на рівні $p=0,01$ і носять не випадковий характер та є закономірними для цих виборок.

Готовність батьків до включення у корекційно-логопедичний процес складала лише 39,8%, що свідчило про необхідність її підвищення.

На підставі аналізу результатів використання методик психолого-педагогічної спрямованості у родинях дітей-логопатів виявлено проблеми психологічного характеру. Аналіз тесту-опитувача "Вимірювання батьківських установок і реакцій" PARI показав, що у більшості сімей дітей з мовленнєвими вадами досліджуваної групи переважають стосунки гіперопіки —69,1% (124), 14,2% (26) батьків допускають диктат у вихованні, і лише 16,7% (30) батьків обирають

демократичні стосунки. За результатами «Графічного тесту для дослідження рівнів самоусвідомлення» тільки в 27,8% (50) родин існують близькі стосунки між батьками і дітьми; у 13,9% (25) простежується ситуація тиску на дитину. Аналіз дитячих малюнків сім'ї за методикою «Малюнок сім'ї» свідчить про наявність у 36% (65) випадків негативного емоційного фону в сім'ї, відсутність внутрішньосімейної взаємодії і недостатність спілкування. Неоптимальні виховні батьківсько-дитячі стосунки заважають нерозривності корекційного процесу в одному з його структурних підрозділів, яким є сім'я; формуванню партнерських стосунків у системі «дитина-логопед-сім'я».

На основі аналізу розроблених карт участі батьків у корекційно-виховному процесі за кількісними показниками виявлено три групи батьків відповідно до рівня їх активності. На активному рівні з логопедами взаємодіяло 40% (72) батьків. Ситуативно-активний рівень взаємодії з логопедом показала група батьків, що також становила 40% (72). Решта респондентів, які склали 20% (36), становили групу з пасивно-негативним рівнем взаємодії, оскільки своєю відсутністю на корекційно-виховних заходах, ігноруванням домашніх завдань, небажанням взаємодіяти вони виказали негативне ставлення до співпраці з логопедом.

Аналіз результатів, отриманих при анкетуванні та тестуванні логопедів показав, що готовність логопедів до включення батьків у спільний процес корекції мовлення сформовано на достатньо високому рівні. Проте лише половиною (50% (55)) логопедів підтримка батьків у корекційній роботі визначалася як значущий чинник забезпечення ефективності логопедичної допомоги.

Таким чином у результаті багатокомпонентного аналізу науково обгрунтовано та охарактеризовано структурні компоненти взаємодії батьків дітей з ПМ та логопедів, як стратегічного показника логопедичного супроводу, що дозволило визначити рівні готовності до взаємодії логопеда та родини (через кількісні показники), рівні активності участі батьків у логокорекційному процесі та дійти висновку щодо недосконалості системи логопедичної допомоги родині дитини з ПМ. Виявлено відсутність системності та варіативності логопедичної допомоги, особливо у ранньому дошкільному віці.

Результати констатувального етапу дослідження дозволили виявити рівень готовності батьків до включення у логокорекційний процес, що характеризувався низьким рівнем педагогічної освіченості та мотиваційних потреб. Таким чином, існування традиційної системи роботи логопедів з батьками у дошкільних установах є недостатньою для формування активної взаємодії. Отримані результати стали основою для розробки змісту неперервного логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення.

У **третьому розділі** «Психолого-педагогічне забезпечення логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення» розроблено алгоритм та зміст багатофункціональної програми неперервного логопедичного супроводу сімей дітей-логопатів, який включає інноваційні, включно з авторськими, та традиційні технології логокорекційної роботи у межах сімейно-центрованого підходу. Реалізація сучасного сімейно-центрованого підходу у практиці логопедичної роботи забезпечується наданням відповідної ролі батькам у процесі

нормалізації перебігу розвитку мовлення дитини за умови постійної взаємодії логопеда і родини, яка виховує дитину з порушенням мовлення.

Розроблений нами зміст логопедичного супроводу сімей базується на міждисциплінарному підході та інтеграції декількох ланок процесу логопедичної допомоги дитини із ПМ у закладах охорони здоров'я та освіти, і є організованим неперервним освітнім процесом, основний зміст якого складає взаємодія логопеда та родини.

Відправними у пошуку змісту логопедичного супроводу сім'ї у дослідженні були три позиції: загальнодефектологічний підхід до навчання та виховання дитини з особливостями психофізичного розвитку; сімейно-центрований підхід; неперервна взаємодія у тріаді «дитина-логопед-сім'я», як необхідна умова інтенсифікації логокорекційної допомоги. Ми трактуємо логопедичний супровід родини, що виховує дитину з порушеннями мовлення, як цілеспрямовану, послідовну, неперервну дію в спеціально організованих умовах, відповідних психофізичним особливостям дитини-логопата.

Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення забезпечували пріоритетні напрями: інформаційно-просвітницький, діагностично-консультативний, логокорекційний, психолого-виховний.

Структура програми логопедичного супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення складалася з таких компонентів: цільового (цілі, принципи, завдання); змістового (базові складові, основні напрями діяльності); операційно-дієвого (періоди, етапи, форми, методи, прийоми, умови, способи взаємодії); оцінно-результативного (критерії, показники).

Загальними завданнями неперервного логопедичного супроводу було визначено: формування логопедичної компетентності (педагогічної культури) батьків; організація сприятливого мовленнєвого середовища, активізація процесів формування мовлення; попередження порушень мовлення, контроль перебігу розвитку мовлення; забезпечення вчасної логопедичної допомоги; формування взаємодії з родиною дитини з ПМ; логопсихологічна допомога батькам. Основними складовими логопедичного супроводу сім'ї було інформування, консультування та логопедична допомога. Найбільш важливою складовою логопедичного супроводу була багатоскладова, узгоджена робота логопеда та сім'ї дитини, починаючи з раннього віку.

Неперервність логопедичного супроводу сімей, які виховують дитину з порушеннями мовлення, забезпечувалась відповідним до вікової періодизації змістом роботи з урахуванням сімейно-суспільної форми виховання. Вихідні параметри, які враховувалися при розробці змісту кожного з періодів програми супроводу: вік дитини; рівень розвитку мовлення; ступінь необхідності та форма логопедичного впливу. Визначено зміст роботи у кожному блоці програми з урахуванням вікових періодів (рис.1).

Робота у перші три періоди носила превентивно-консультативний характер і передбачала забезпечення підґрунтя для ефективного подолання проблем у мовленнєвому розвитку дитини.

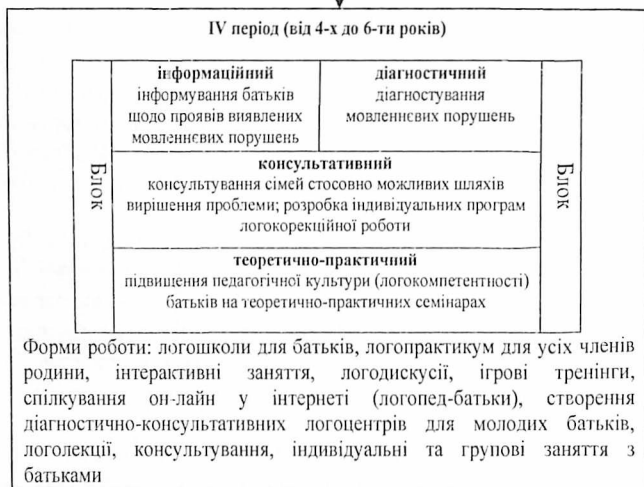
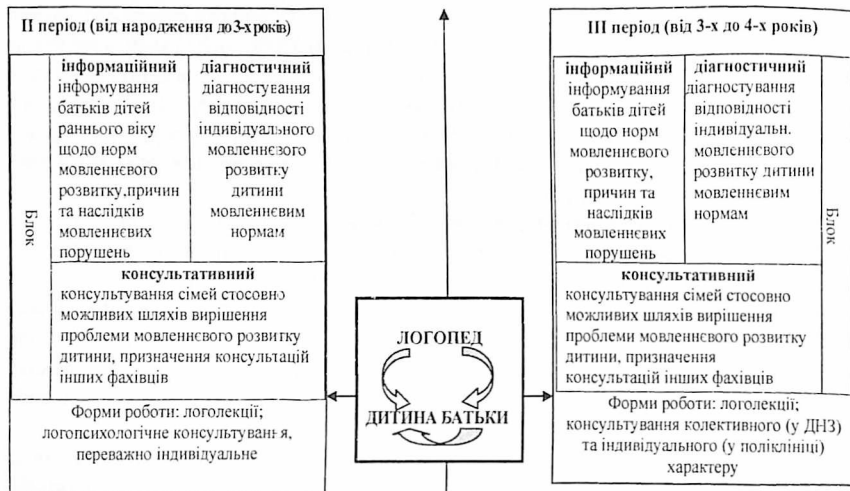
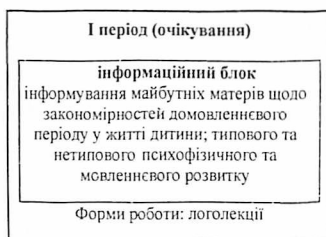

Рис.1. Програма логопедичного супроводу сім'ї

Оскільки період старшого дошкільного віку визначається становленням і формуванням психічних функцій та адаптивних можливостей дитячого організму, високим рівнем загальної та мовленнєвої сензитивності, основний зміст роботи у IV періоді логопедичного супроводу мав корекційний характер й охоплював роботу із сім'ями дітей з ПМ. Основним фактором інтенсифікації логопедичної допомоги дитині з ПМ ми вважали взаємодію у логокорекційній роботі батьків та логопеда, виходячи за традиційно сталі форми роботи з батьками у системі дошкільної освіти. Перш за все йдеться про програму теоретично-практичних семінарів «Логошкола для батьків».

Не менш важливою складовою програми логопедичного супроводу ми вважали підвищення готовності логопедів саме до організації та здійснення неперервного, комплексного логопедичного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з порушеннями мовлення.

З цією метою було розроблено спеціальний теоретично-практичний курс підвищення готовності логопедів до участі батьків у логокорекційному процесі. Основною формою роботи у цьому напрямку були методичні тематичні семінари та практикуми для логопедів дошкільних закладів.

Методичні тематичні семінари для логопедів склалися з лекцій, моделювання проблемних ситуацій, які проводив експериментатор, та підготовки рефератів і доповідей логопедами на методичних об'єднаннях. Передбачались логодискусії, «відкриті семінари», на які запрошувались батьки дітей з ПМ для спільної роботи. Крім того, ми вбачали необхідність у спеціальному навчанні майбутніх логопедів сучасним технологіям роботи з усіма членами родини дитини-логопата. З цією метою було розроблено спеціальний курс логопедичного консультування. Матеріали дослідження є змістовими складовими у викладанні вузівських навчальних дисциплін: «Основи корекційної педагогіки», «Методика логопедичної роботи», «Методика виховної роботи у спеціальних закладах освіти».

Дослідно-експериментальна робота мала неперервний комплексний характер. Оцінний етап включав результати експериментально-дослідної роботи, отримані у експериментальній та контрольній групах під час навчально-формувального експерименту. Питання за змістом та діагностичним призначенням були аналогічними тим, що використовувалися на етапі констатувального дослідження. Якісний та кількісний аналіз результатів навчального експерименту здійснювався порівняно з результатами констатувального етапу дослідження та результатами експериментальної й контрольної групи сімей у зазначених категоріях. Експериментальну групу склали група (110) батьків дітей з ПМ 6-го року життя, яка працювала за авторською програмою. Робота з батьками контрольної групи (70) проводилась згідно сталих, традиційних організаційних форм. Порівняльний аналіз здійснювався за рівнями сформованості складових педагогічної культури батьків, як показників готовності до взаємодії, активності їх участі у логокорекційному процесі та компетентності логопедів щодо роботи з батьками. Обчислення результатів проводилося аналогічно технологіям обчислень у констатувальному експерименті.

У результаті навчально-експериментального дослідження доведено ефективність запропонованої комплексної програми неперервного логопедичного

супроводу сім'ї, в якій виховується дитина з ПМ. Отримані результати навчального експерименту та дані порівняльного аналізу виявили динамічне зростання показників готовності батьків до взаємодії з логопедом у процесі логопедичного супроводу.

В ієрархії складових логопедичного супроводу одною з найважливіших вважали педагогічну культуру батьків (педагогічні знання, педагогічні вміння та мотиваційні потреби). Так, збільшилась кількість батьків, уявлення яких про необхідні мовленнєві знання та вміння для успішного шкільного навчання дитини склали 71,8% (79), у порівнянні з результатами КГ (12,2% (9)). Значно підвищився достатній рівень логопедагогічних знань батьків з 48,3% (34) у КГ до 76,9% (85) у ЕГ. Зросла кількість батьків, які почали глибше розуміти значення спілкування у розвитку дитини – 68,2% (75) проти 25% (18).

Суттєвим виявилось зростання рівня мотиваційних потреб (на 32%), що підтвердило правильність обраного корекційного курсу. Наявність ініціативи у стосунках з логопедом з'явилась у 80,9% (89) батьків, на відміну від 29,4% (21) у КГ. Зросла кількість батьків, які стали вважати допомогу логопеда необхідною: 88,2% (97) проти 14,4% (10). Більш свідомим стало відношення батьків до домашніх логопедичних завдань у 75,5% (83) у порівнянні з 23,3% (16) у КГ. Результатом впровадження превентивної роботи стало підвищення рівня педагогічної культури батьків на 32,3%.

Агрегованим показником логопедичного супроводу ми вважали активність взаємодії батьків та логопеда у корекційно-виховному процесі. Підвищився рівень усвідомлення батьками потенціалу процесу взаємодії з логопедом. Внаслідок проведеної експериментальної роботи кількість батьків, які знаходилися на активному рівні взаємодії, значно зросла – з 40% до 80%, за рахунок батьків, які взаємодіяли з логопедом на ситуативному рівні.

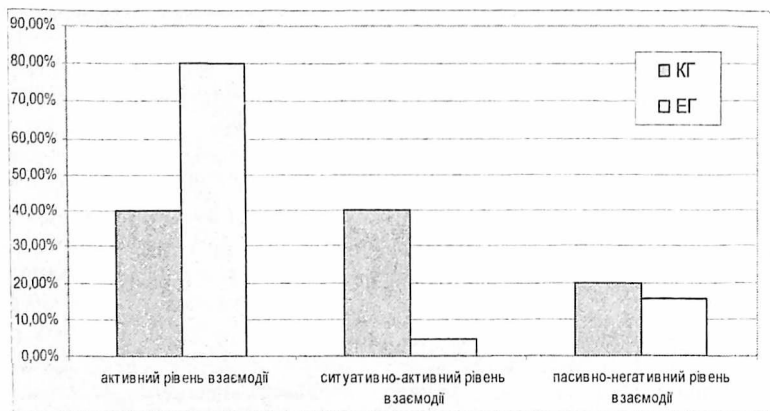

Рис.2. Динаміка взаємодії батьків та логопедів у логокорекційному процесі

Результати тестування логопедів після експериментального навчання показали підвищення рівня готовності до взаємодії з батьками. Авторитет у батьків як чинник підвищення ефективності своєї роботи вважали важливим 50% (55), а після проведеного навчання визначили 86% (95) логопедів. Зафіксовано позитивну динаміку у виборі логопедами моделі взаємодії з батьками. Так, на 67,2% збільшилась кількість логопедів, які почали використовувати модель «перенесення» (89% (98)) де батьки ставали активними учасниками процесу логокорекції, у порівнянні з 21,8% (24). Ефективність логопедичної допомоги в експериментальній групі у порівнянні з контрольною, підвищилась на 44%. Диференційоване застосування логокорекційних виховних прийомів дозволило вирівняти загальну картину мовленнєвого розвитку дітей: незважаючи на недостатню сформованість деяких лексико-граматичних показників, вдалося нормалізувати фонологічну систему мовлення, уникнути випадків мовленнєвого розвитку дітей без позитивної динаміки.

Включення батьків дітей раннього віку в організований логоінформаційний простір забезпечило підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги за наявності порушень мовлення.

Таким чином доведено взаємозалежність та взаємообумовленість взаємодії в середині тріади «дитина-логопед-сім'я». Представлені результати експериментальної роботи свідчать на користь упровадження розробленої комплексної варіативної програми логопедичного супроводу сімей, які виховують дитину з порушенням мовлення.

ВИСНОВКИ

1. Актуальність дослідження обраної проблеми зумовлена недостатнім використанням потенціалу родини у процесі реабілітації дитини з мовленнєвими порушеннями у найважливіший для розвитку особистості період; необхідністю ранньої логоінтервенції у процес формування мовлення дитини; недостатністю варіативних корекційних психолого-педагогічних технологій забезпечення сімейно-центрованого підходу в межах єдності тріади «дитина-логопед-сім'я».

У результаті теоретичного та емпіричного аналізу визначеної проблеми розкрито історичні, педагогічні та соціально-психологічні передумови становлення і формування наукових поглядів на роль сім'ї у вихованні дитини з порушеннями мовлення. Встановлено, що резерви впливу сім'ї на мовленнєвий розвиток дитини з порушенням мовлення залишаються не до кінця реалізованими. Проведений аналіз сучасних підходів до організації та забезпечення корекційної логопедичної допомоги сім'ям дітей із порушенням мовлення засвідчив необхідність виокремлення суто логопедичного напрямку супроводу сім'ї, що виховує дитину-логопата.

2. Розроблена діагностична модель дала можливість багатокомпонентного вивчення стану взаємодії батьків дітей із порушеннями мовлення та логопедів. Визначено діагностичні критерії кожного з компонентів готовності до взаємодії та їх систему оцінювання. Отримані кількісні та якісні показники основних

складових готовності як батьків, так і логопедів до взаємодії у процесі логопедичної допомоги, як структурного елемента логопедичного супроводу, уможливили визначення рівнів їх готовності, стану взаємодії та дозволили зробити висновок про недостатність традиційної системи роботи логопедів з батьками для формування активної взаємодії у логокорекційному процесі. Отримані результати стали основою для розробки змісту та програми логопедичного супроводу сім'ї.

3. Обґрунтовано теоретично-методичні основи логопедичного супроводу сім'ї. Розроблено багатофункціональну програму логопедичного супроводу сімей дітей-логопатів, яка включає інноваційні, включно з авторськими, та традиційні технології логокорекційної роботи у межах сімейно-центрованого підходу. Пріоритетними обрано напрями: інформаційно-просвітницький, діагностично-консультативний, корекційний, психолого-виховний. Доведено доцільність перенесення початку логопедичного супроводу родини на більш ранній вік дитини групи логопедичного ризику. Урізноманітнення змісту та прийомів взаємодії сім'ї з фахівцем уможливило доступність, мобільність і гнучкість логопедичного впливу, що забезпечило варіативність програми логопедичного супроводу сім'ї.

4. Результати проведеного навчання за розробленою технологією свідчать про позитивну динаміку показників готовності до активної взаємодії у процесі логопедичної допомоги, що підтверджено отриманими експериментальними даними дослідження. Значно зросла кількість батьків, які стали вважати допомогу логопеда необхідною: 88,2% (97). Здійснення логопедичної роботи в межах тріади «дитина-логопед-сім'я» з раннього віку в організованому логоінформаційному просторі забезпечило підвищення ступеня обізнаності, підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення, а також підвищення ефективності логопедичної допомоги (на 44%). Підвищення активного рівня взаємодії – з 40% до 80%, забезпечило повноцінне включення родини у логокорекційний процес. На особливу увагу заслуговує робота логопеда у межах сімейно-центрованого підходу, що забезпечило тенденцію зміни моделі взаємодії корекційної роботи. Досвід ігрового спілкування забезпечив психоемоційний комфорт родин. Простежувались позитивні зміни у готовності дітей до шкільного навчання на тлі зростання умовно-нормативних показників мовленнєвого розвитку. Багатокомпонентний підхід до супроводу родини виявився більш ефективним ніж традиційні форми взаємодії логопеда з родиною.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми логопедичного супроводу сім'ї, у якій виховуються діти з порушенням мовлення. Подальшого вивчення вимагає зміст логопедичного супроводу у шкільному віці, особливості логопедичного супроводу залежно від виду мовленнєвого порушення, типу сім'ї. Перспективним напрямом дослідження ми вважаємо визначення змісту логопедичного супроводу відповідно до мовленнєвого середовища дитини.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Кисличенко В. А. Історичний аспект проблеми педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з порушенням мовлення / В. А. Кисличенко // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : ПП В. С. Мошинський, 2006. – Вип. IV. – С. 17–20.
2. Кисличенко В. А. Актуальність проблеми логопедичної допомоги сім'ям, які виховують дитину з порушенням мовлення / В. А. Кисличенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія» : зб. наук. праць – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 7. – С. 22–23.
3. Кисличенко В. А. Логопедична допомога сім'ям, які виховують дитину-інваліда / В. А. Кисличенко // Проблеми реабілітації (матеріали науково-практичної конференції) / зб. наук. робіт НДПУ ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : ХНУВС, 2007. – С. 102–106.
4. Кисличенко В. А. Вплив умов сімейного виховання на розвиток мовлення дитини / В. А. Кисличенко // Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. праць – Спецвипуск: Педагогічні науки У 2-х т. – Т. 2. : Проблеми передшкільної освіти в сучасних умовах / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ, 2008. – С. 135–140.
5. Кисличенко В. А. Деякі аспекти готовності батьків, які виховують дітей з порушенням мовлення, до включення у корекційний процес / В. А. Кисличенко // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : ПП В. С. Мошинський, 2008. – Вип. 10. – С. 199–202.
6. Кисличенко В. А. До проблеми вивчення соціального статусу сімей, які виховують дитину з тяжким порушенням мовлення / В. А. Кисличенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія» : зб. наук. праць – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 9. – С. 34–37.
7. Кисличенко В. А. Про готовність логопедів до взаємодії з батьками / В. А. Кисличенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія» : зб. наук. праць – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 11. – С. 75–78.
8. Кисличенко В. А. Особливості взаємодії батьків, які виховують дитину з вадами мовлення, з логопедом / В. А. Кисличенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія» : зб. наук. праць – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 13. – С. 38–41.
9. Кисличенко В. А. Дослідження складових готовності логопедів до взаємодії з батьками дітей-логопатів / В. А. Кисличенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія» : зб. наук. праць – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 14. – С. 42–45.

10. Кисличенко В. А. Емоційне спілкування, як основна умова мовленнєвого розвитку дитини / В. А. Кисличенко // Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 6-7 травня 2010р., м. Херсон – Херсон, 2010. – С. 117 – 119.

11. Кисличенко В. А. Вивчення особистісного компоненту професійної діяльності логопеда / В. А. Кисличенко // Науковий вісник ЛНУ № 10 (197), ч.2 травень 2010 р., – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010 – С. 146 – 151.

12. Кисличенко В. А. Необхідність підготовки вчителів-логопедів до роботи з сім'єю / В. А. Кисличенко // Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності : мат-ли Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14квітня 2010, м. Мелітополь / Мелітопольський державний педагогічний ун-т – Мелітополь, 2010. – С. 157 – 158.

Анотації

Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Розроблена та апробована програма логопедичного супроводу змістовно забезпечила пріоритетні напрями: інформаційний, діагностичний, консультативний, корекційний, які представлені відповідними блоками у різних вікових періодах дошкільного дитинства. Програмою визначено принципи, методи, напрями, мету, завдання у змісті кожного блоку взаємодії. Загальними завданнями логопедичного супроводу було визначено: розвиток логопедичної компетентності (педагогічної культури) батьків, профілактика виникнення проблем розвитку дитини; допомога (сприяння) дитині у вирішенні актуальних завдань розвитку, зокрема, мовленнєвого.

Здійснення логопедичної роботи в межах тріади «дитина-логопед-сім'я» з раннього віку в організованому логоінформаційному просторі забезпечило підвищення ступеня обізнаності, підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення, а також підвищення ефективності логокорекційної роботи.

Ключові слова: дитина з порушеннями мовлення, сім'я, батьки, логопедичний супровід, діагностична модель, рівні готовності, взаємодія у логокорекційному процесі.

Кисличенко В.А. Логопедическое сопровождение семьи, воспитывающей ребенка с нарушением речи. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена проблеме непрерывного логопедического сопровождения семьи, воспитывающей ребенка с нарушением речи.

Актуальность исследования данной проблемы обусловлена недостаточным использованием потенциала семьи в процессе реабилитации ребенка с речевыми нарушениями в сензитивный период; необходимостью ранней логоинтервенции в процесс формирования речи ребенка; недостаточностью вариативных коррекционных логопедагогических технологий, обеспечивающих семейно-центрированный подход в рамках триады «ребенок-логопед-семья».

Проведенный анализ современных подходов к организации обеспечения логопедической помощи семьям детей с нарушениями речи обнаружил необходимость выделения логопедического направления сопровождения семьи, воспитывающей ребенка-логопата и разработки диагностической методики, которая дала бы возможность определить уровень взаимодействия родителей этой категории детей и логопедов в процессе логопедической помощи, определить их уровни готовности к указанной деятельности.

Разработанная диагностическая модель дала возможность многокомпонентного изучения взаимодействия родителей детей с нарушениями речи и логопедов. Определены диагностические критерии каждого из компонентов готовности к взаимодействию и их система оценивания. Получены количественные и качественные показатели основных составляющих готовности как родителей, так и логопедов к взаимодействию в процессе логопедической помощи, как структурного элемента логопедического сопровождения. Полученные результаты стали основанием для разработки содержания и программы логопедического сопровождения семьи.

Программа логопедического сопровождения семьи, воспитывающей ребенка с нарушением речи, основывается на интеграции нескольких звеньев процесса логопедической помощи в учреждениях охраны здоровья и образования, является организованным непрерывным образовательным процессом, основное содержание которого составляет взаимодействие логопеда и семьи.

Приоритетными стали следующие направления: информационно-просветительское, диагностико-консультативное, коррекционное, психолого-воспитательное. Структура программы логопедического сопровождения состояла из таких компонентов: целевого (цели, принципы, задания); содержательного (базовые составляющие, основные направления деятельности); операционно-действенного (периоды, этапы, формы, методы, приемы, условия, способы взаимодействия); оценочно-результативного (критерии, показатели). Наиболее важной составляющей логопедического сопровождения является согласованная работа логопеда и семьи ребенка, начиная с раннего возраста.

Логопедическая работа в рамках триады «ребенок-логопед-семья», начиная с раннего возраста, в организованном логоинформационном пространстве обеспечила повышение степени осведомленности, мотивационной потребности родителей в контроле за речевым развитием ребенка и сознательного поиска логопедической помощи в случаях нарушения речевого развития. Эффективность логопедической помощи в результате повышения активности участия родителей в логокоррекционном процессе заметно повысилась.

Таким образом доказана взаимозависимость и взаимообусловленность

взаимодействия внутри триады «ребенок-логопед-семья» в пользу семейно-центрированного подхода.

Наиболее эффективными организационными формами логопедического сопровождения семьи стали теоретико-практические семинары «Логошкола для родителей», интерактивные занятия, игровые тренинги, логопрактикум для всех членов семьи.

Полученные в результате экспериментального исследования данные подтверждают эффективность внедрения разработанной программы логопедического сопровождения семьи, воспитывающей ребенка с нарушением речи.

Ключевые слова: ребенок с нарушением речи, семья, родители, логопедическое сопровождение, диагностическая модель, уровни готовности, взаимодействие в логокоррекционном процессе.

Kyslychenko V.A. Logopedic support of the family which brings up a child with speech disorders. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Science: Specialty 13.00.03 – Correctional pedagogics. – Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2011.

The dissertation studies the problem of system of complex speech therapy provided for families which bring up the child with speech disorders. The programme of the logopedic support that is provided for such families is developed.

The paper deals with the theoretical, historical and empirical analysis of the above mentioned problem and presents the results of the analysis.

The key points are highlighted in defining concepts that are relative to the given scientific problem. A diagnostic model to study the interaction between the parents whose children have speech disorders and speech therapists is worked out.

The programme of the logopedic support that was developed and tested substantially contributed to the priority areas: informative, diagnostic, consultative and correctional ones that are presented by the corresponding blocks for different age categories. The overall objectives of the logopedic support were identified, namely the development of the logopedic competence (teaching culture) of the parents; the prevention of the problems connected with the child development; the help (support) provided for the child in solving urgent tasks of development, namely the ones that are connected with speech. The process of involving the parents of infants into organized informative scope of the speech therapy contributed to the increase of motivational need of parents to control speech development of the child and to seek consciously the logopedic help in case of speech disorders. The implementation of the programme of the logopedic support also contributed to the improvement of the effectiveness of speech therapy in accordance with the results of correctional work.

Key words: children with speech disorders, family, parents, logopedic support, diagnostic techniques, the levels of readiness, interaction in the process of correcting the speech.

Підписано до друку 20.01.2011 р. Формат 60 × 84 1/6.
Гарнітура "Таймс". Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9. Облік.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 пр. Зам. 11-02.

Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ.
Адреса видавництва:
04071, Київ-71, вул. Межигірська, 7/16д.
Тел. (044) 425-12-75, 425-04-88.
e-mail: mail@pulsary.com.ua http://www.pulsary.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 585 від 05.09.2001 р.

